

БІОЕКОЛОГІЧНІ ТА ДЕКОРАТИВНІ ОСОБЛИВОСТІ ВИДІВ РОДУ *CERCIS* L. В УМОВАХ КРИВОРІЗЖЯ

К.М. Домшина¹, С.М. Щербак²

1 – керівник гуртка «Основи екологічних знань»

КПНЗ «Стація юних натуралістів Жовтневого району»,

2 – вчитель біології, хімії та екології, спеціаліст вищої категорії,
«учитель-методист»

Криворізька загальноосвітня школа I-III ступенів № 121

Вступ. У системі благоустрою міст зелені насадження служать санітарно-гігієнічним, архітектурно-декоративним, меліоративним, культурно-освітнім та іншим цілям. Крім того, зелені насадження збагачують повітря киснем, затримують поверхнею своїх листків тверді частини повітря (пил, кіпоть тощо), своїми фітонцидами негативно впливають на патогенну мікрофлору повітря, зменшують добові коливання температури, звожують повітря і т. д.

Вивчення зелених насаджень окремих районів, вивчення багаторічного місцевого досвіду інтродукції деревних порід відіграє позитивне значення у справі озеленення міста. З цієї точки зору ретельне ознайомлення з зеленими насадженнями Криворіжжя, цього важливого промислового району, заслуговує найсерйознішої уваги.

Мета роботи: дослідити флористичний склад та біоекологічні особливості видів роду *Cercis* L. у межах міста Кривий Ріг (Дніпропетровська обл.).

Об'єкт та методи дослідження. Об'єктом роботи були обрані зелені насадження обмеженого користування Криворіжжя. Предмет дослідження – ботанічні характеристики та екологічний стан представників роду *Cercis* L. Дослідницький матеріал зібрано на основі літературних матеріалів, а також - польових робіт, проведених на території Криворізького ботанічного саду НАН України. В роботі були використані загальновізані ботанічні методики.

Результати та їх обговорення. Серед перспективних видів для міського озеленення особливо увагу доцільно приділити видам роду Церцис (*Cercis* L.). Церцис являє собою дерево родини бобових, що виростає до 12 м заввишки. Має гарні великі листки сизуватого кольору. Цвіте дерево у травні, викидаючи квіточки світло-рожевого кольору, що не мають запаху і покривають гілки цілком ще до появи листя. Плоди - плоскі, видовжені, гладкі боби. У природі налічується сім видів церцису: китайський, кістистий, європейський, Гріффіта, брунькоподібний, західний і канадський. Практично всі види дуже теплолюбні, мешкають в Китаї та Середній Азії, і виростити їх в наших пиротах практично неможливо. Для вітчизняного садівництва найбільш привабливі північноамериканські види - брунькоподібний, західний і канадський, тому вони більш витривалі.

Важливо відзначити, що надзвичайною декоративністю характеризуються квітки церцисів [3]. Квітка церциса складається з квітконіжки, квітколожа, дзвоникоподібної чашечки, 5 пелюсток, 10 тичинок та 1 маточки. Тичинки розміщені по колу навколо маточки, довжина тичинкової нитки 5-7 мм, величина пиляка 0,3-0,4 мм. Гінецей простий, має одну маточку, що складається з стовпчика та приймочки. Зав'язь вільна, розташована вільно над квітколожем. Квіти не мають запаху, але яскраве забарвлення і присутність нектарного диску приваблюють комах. Пучки квітів або суцвіття китиці розташовані на всіх гілках окрім однорічних пагонів. Для зазначених видів характерний прояв явища «кауліфлорії» (від латинського «каула» – стебло, стовбур і «флорія» – цвітіння).

Проведений аналіз літератури показав, що в наукових колекціях та ландшафтно-архітектурних насадженнях Криворізького ботанічного саду НАН України зростають два види церцисів: церцис канадський (*Cercis canadensis* L.) та церцис європейський (*Cercis siliguastrum* L.). За даними Л. Колдар [2] ці види та в процесі еволюції набули властивостей, які дають їм добре пристосовуватись до дії посухи та низьких температур. *C. canadensis* має листя серцеподібної форми, що загострені на верхівці. Молоде листя має світло-зелений колір, пізніше набуває темно-зеленого з глянцевою блиском. Восени воно має своєрідний жовтий колір, майже до листопада не опадає, завдяки чому дерево не втрачає своєї привабливості і справляє високий декоративний ефект на фоні інших дерев. *C. siliguastrum* має округлу форму листка із зеленим забарвленням, що пізніше стає темно-зеленим. Найбільш ефектний вигляд мають листки в період появи, оскільки з'являються на фоні квітучих дерев та закінчення росту, коли вони набирають нормальних розмірів і характерного кольору. У цей час крона дерева набуває округло-шатроподібної форми з густим облиствленням, створюючи в спекотні літні дні спокійно-прохолодний мікроклімат під кронами дерев.

За нашими спостереженнями, рослини церцисів, що ростуть у Криворізькому ботанічному саду, мають правильно сформовану крону, прикріплену до стовбура на висоті 1-2 метри [5]. Її утворюють негусто розгалужені гілки, що зростають вільно. Деревя, старше 5 років мають шатроподібну або кулясту форму крони. Така сферична або куляста форма надає деревам статистичного характеру та конструктивної завершеності. Цей фактор сприяє доброму настрою, збереженню нервової системи та позитивному впливу на психіку людини. Тому архітектоніку стовбура і крони церцисів оцінюємо в п'ять балів, оскільки церцис – листопадна рослина, із листопада по травень перебуває в безлистому стані, то в цей період його архітектоніку оцінюємо в один бал, що в середньому за рік становить 3,1 бала.

Забарвлення квітів у *C. canadensis*, *C. siliguastrum* варіює від світло-рожевого до рожево-бузкового. Тривалість цвітіння кожної окремої квітки 6-7, а суцвіття близько 15 дб. При спогляданні квітучої рослини з відстані виникають сильні емоційні почуття. Декоративність церцисів у фазі цвітіння можна оцінити в сім балів за шкалою Г. Місніка [4].

Дослідження цвітіння у *C. canadensis* показала, що тривалість декоративної фази становила 16 днів у 2015 році та 15 днів у 2014 році.

Висновки. Високі декоративні властивості церцисів дозволяють широко використовувати рослини в зеленому будівництві. У зв'язку з тим, що церциси розквітають до появи листя, вони можуть бути використані як солітери та невеликими групами по 2-3 дерева. Біогрупи церцису створюють картини рожево-малинових плям на тлі хвойних та листяних дерев. Досить ефектно виглядають церциси в групових посадках з низькорослими чагарниками. Близьку виглядають поодинокі рослини на стриженних газонах, рівних відкритих полянах, гармонуючи з природною рослинністю. Важливим компонентом регулярного ландшафту є алеї, як на широких, так і на невеликих ділянках саду вздовж дороги можна розміщувати з невеликим інтервалом дерева церцисів. Загалом, види роду *Cercis* можна рекомендувати для озеленення парків, скверів, припшкільних територій.

Список використаної літератури.

1. Колдар Л.А. Інтродукція видів роду *Cercis* L. у Правобережний Лісостеп України та перспективи використання їх у зеленому будівництві / Л.А. Колдар // Мат. всеукр. н-пр. конф., Умань. – К.: Знання, 1999. – С. 32-35.

2. Колдар Л.А. Рід *Cercis L.* Перспективи використання в ландшафтних парках та інших місцях озеленення / Л.А. Колдар // Матеріали Міжнародної наукової конференції, присвяченої 45-річчю Запорізького міського дитячого ботанічного саду "Роль ботанічних садів та дендропарків в науково-просвітницькій діяльності та інтродукції рослин". – Запоріжжя. 2003. – С.38-40.
3. Котелова Н.В. Оценка декоративности деревьев и кустарников по сезонам года / Н.В. Котелова, О.Н. Виноградова // Физиология и селекция растений и озеленение городов. – 1974. – Вып. 51. – С. 32-44.
4. Мисник Г.Е. Сроки и характер цветения деревьев и кустарников / Г.Е. Мисник. – К.: Наук. думка, 1976. – 392 с.
5. Федоровський В.Д. Древесные растения Криворожского ботанического сада / В.Д. Федоровський, А.Е. Мазур. – Днепропетровск: Проспект, 2007. – 256 с.